

FN - Veteranenes landsforbund

The Norwegian Association of UN Veterans

FORSVARSDEPARTEMENTET	
SAK NR. 07/ 02982 - 53	
1 0 SEPT 2008	
ARKBET:	6629 - spmp
KASSEREN 5 ÅR	
KASSEREN 10 ÅR	
BEVARES	

Oslo, den 8. september 2008
Vår ref: 471/08/FNVLF/VF
Tidl ref: FD I 4 JUR 14 jul 08
/2007/02982-25/HJA

Det kgl forsvarsdepartementet

Gjenpart:
Forbundsstyret
Lokalforeningene

Høring – Forslag om endringer i lov av 2. juli 2004 nr 59 om personell i Forsvaret (Forsvarspersonelloven) – Høringsuttalelse fra FN-Veteranenes Landsforbund

1. Innledning

- 1.1. FN-Veteranenes Landsforbund (FNVLF) viser til Forsvarsdepartementets (FDs) høringsnotat (HN) datert 14. juli 2008. FNVLFs merknader til HN bygger på målene for forbundets arbeid med veteranrettigheter som fremgår av virksomhetsplanen som ble vedtatt på forbundets landsmøte i Stavanger 26. og 27. april 2008 (vedlagt), og på innspill fra lokalforeningene.
- 1.2. FNVLF er en landsomfattende interesseorganisasjon som arbeider for å ivareta interessene til veteraner fra internasjonale, militære operasjoner, og deres pårørende. Forbundet ble stiftet i 1960 som en forening for FN-befal, og feirer sitt 50-årsjubileum i 2010. I 1988 skiftet forbundet navn og ble åpnet for andre enn befal. FNVLF er i dag den ledende organisasjonen for veteraner fra alle typer internasjonale operasjoner. Forbundet har pr 8. september 2008 i alt 7652 betalende medlemmer og 53 lokalforeninger i alle landets fylker og på Svalbard, og er i jevn vekst. For å tydeliggjøre at vi er et forbund for veteraner fra alle typer internasjonale operasjoner, skifter forbundet navn til *Norges Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner* fra 1. januar 2009.
- 1.3. I dette skrivet brukes begrepet "internasjonale operasjoner" om alle typer operasjoner utenfor Norges grenser der norske myndigheter har besluttet at Norge skal delta med personell, enten det dreier seg uvæpnede observatørmisjoner, enkeltstående stabspersonell, instruktørmisjoner, fredsbevarende og fredsopprettende misjoner, eller rene krigsoperasjoner. Begrepet omfatter ikke norsk deltagelse i faste staber i utlandet, f eks NATO, EU, UNHQ, eller liaisontjeneste til nasjonale staber, bortsett fra når tjenesten omfatter deltagelse i aktuelle operasjonsområder.

1.4. Det vil føre for langt å kommentere alle deler av høringsnotatet. Ettersom FNVLFF har vært til stede på de fleste møter i referansegruppen, og har fått anledning til å kommentere dokumentet under utviklingen, anses det heller ikke nødvendig. Hovedinntrykket er at dette er et godt dokument som er et godt utgangspunkt for det videre arbeid for å styrke veteranenes rettigheter.

2. Merknader til høringsnotatet

2.1. Generelt.

2.1.1. Selv om de aller fleste som deltar i internasjonale operasjoner, ikke får skader under tjenesten, eller vil utvikle behandlingstrengende tilstander senere i livet som følge av tjenesten, er det et faktum at deltagelse i internasjonale operasjoner vil føre til at personell mister livet eller blir skadet i tjenesten, eller utvikler tilstander senere i livet som enten fører til en for tidlig død, eller forbigående eller varig redusert arbeidsevne.

2.1.2. Det må være en overordnet målsetting at personell som frivillig eller beordret utsetter seg for den særegne risiko deltagelse i internasjonale operasjoner medfører, er sikret forutsigbare rettigheter, forsvarlig helsemessig oppfølging og økonomisk sikkerhet for seg og sine pårørende (jf. HN pkt 5.3.1). Denne målsettingen må føre til konkrete utslag i formuleringer både i forsvarpersonelloven, i en ny lov om arbeidsskadeforsikring og i annet regelverk.

2.2. Veteranbegrepet.

2.2.1. I HN kap 2, Sammendrag, knyttes veteranbegrepet til uttrykk som "skarpe operasjoner" og "kombatantstatus". FNVLFF er usikker på om dette er heldig og dekkende, blant annet fordi det, strengt tolket, kan begrense definisjonen til deltagelse i operasjoner som innebærer bruk av våpenmakt i løsningen av oppdraget.

2.2.2. Deltagelse i internasjonale operasjoner kan omfatte hele spekteret fra ubevæpnede observatøroppdrag, via stabsfunksjoner, instruktøroppdrag og tradisjonell fredsbevaring, til vaktoppdrag og regulære kamphandlinger, der bruk av makt inngår som en del av oppdraget. I alle tilfeller innebærer tjenesten en grad av risiko, fysiske og psykiske belastninger som går langt ut over det som er vanlig under hjemlige forhold. (Se pkt 1.3)

2.3. Forholdet mellom fysiske og psykiske skader.

2.3.1. I HN brukes det betydelig plass til å beskrive psykiske skader, særlig PTSD, mens fysiske skader, og særlig fysiske senskader/sykdommer som skyldes påvirkninger i operasjonsområdet og som først bryter ut tildels lenge etter avsluttet tjeneste, i liten grad eller overhodet ikke er omtalt. Dette kan forstås basert på det faktum at de psykiske senskadene både har vært neglisjert i for lang tid, og det faktum at det i den senere tid har vært betydelig fokus på dette i media og offentlig debatt, men det gjør at dokumentet er ufullstendig og mangler balanse på dette området.

2.3.2. Det er rimelig å anta at personer som kommer hjem med fysiske skader, i all hovedsak vil få adekvat behandling i det sivile helsevesen når de kommer hjem, slik at et oppfølgingsansvar for disse ikke vil få store konsekvenser for Forsvaret. Det er imidlertid lite som er kjent om senskader som kan oppstå som følge av fysiske belastninger og eksponering for kjemiske og andre stoffer, radioaktiv og elektromagnetiskstråling mm i operasjonsområdet. Slike tilstander omtales ofte som "syndromer" (Gulfsyndrom, Balkansyndrom osv) og det hersker stor usikkerhet om årsakssammenheng og behandling for disse. Det er også vel kjent at personer som har psykiske senskader, har stor risiko for å utvikle psykosomatiske sykdommer, der psykiatrisk/psykologisk behandling må gå "hånd i hank" med behandling av den somatiske lidelsen.

2.3.3. Når lovendringsforslaget innfører objektivt erstatningsansvar for **"enhver skade og sykdom som oppstår som følge av at sivilt eller militært personell tjenestegjør i en internasjonal operasjon"** (vår utheving) i § 12 b, blir det ulogisk å avgrense oppfølgingsansvaret i § 12 a til psykiatrisk og psykologisk oppfølging. Se våre merknader til lovutkastet.

2.4. Forholdet til annet lovverk.

2.4.1. FNVLFF deler FDs syn om at militærpersoners økonomiske vern ved skader og sykdommer ikke bør svekkes i forbindelse med innføring av ny Lov om arbeidsskadeforsikring og endringer i Lov om folketrygd. Dersom særrettene for militærpersoner i ftrl § 13-8 faller bort, må det kompenseres med betydelig utvidete, generelle rettigheter, eller med bedre ordninger for Forsvarets personell utenfor den generelle lovgivningen.(HN pkt 3.8/s 20 – 21).

2.4.2. Det er særlig viktig at alle skader og sykdommer som oppstår som følge av deltagelse i internasjonale operasjoner, blir godkjent som yrkesskader med fulle rettigheter, enten de faller inn under begrepet "arbeidsulykke" (ftrl § 13-3) eller ikke. Det er også viktig at fysiske og psykiske belastningsskader godkjennes som yrkesskader dersom de skyldes påkjenninger som følge av tjenesten. Bestemmelsen i ftrl § 13-3 som unntar slike skader fra yrkesskadebegrepet må fjernes.

2.4.3. FNVLFF oppfordrer FD til å fortsette å arbeide for at listen over sykdommer som kan likestilles med yrkesskader, utvides og "åpnes", slik at enhver sykdom som oppstår som følge av deltagelse i internasjonale operasjoner, blir godkjent som yrkesskade.

2.5. Økonomisk sikkerhet.

2.5.1. De fleste som deltar i internasjonale operasjoner er unge, og derfor på et tidlig stadium i sin yrkeskarriere, og i etableringsfasen i samfunnet. De vil derfor ha kort opptjeningsstid i når det gjelder trygde- og pensjonsytelser, og et evt pensjonsgrunnlag vil være lavt.

2.5.2. For å unngå at personell som blir helt eller delvis arbeidsuføre som følge av deltagelse i internasjonale operasjoner kommer opp i varige økonomiske problemer, må det utvikles tilfredsstillende økonomiske løsninger for dette

personellet, enten i form av pensjon eller erstatning, gjerne i form av løpende ytelser. Disse ytelsene må være tilstrekkelige til å sikre en forsvarlig livsinntekt, og en anstendig pensjonsopptjening.

2.5.3. Hovedregelen for utbetaling av erstatning etter forsvarspersonelloven må være at den **skal** utbetales som løpende ytelser dersom skadelidte krever det. Bestemmelsen i skadeserstatningslovens § 3-9 om at det kreves særlige grunner for å utbetale erstatningen i form av løpende ytelser må ikke gjøres gjeldende for erstatning etter forsvarspersonelloven (HN pkt 6.3.7.1).

3. Merknader til selve lovutkastet

3.1. Generelt. Det er ingen tvil om at forslaget til endringer i forsvarspersonelloven vil gi veteranene betydelig bedret rettsvern, dersom de blir vedtatt. Det er imidlertid viktig at alle som får nedsatt ervervsevne eller livskvalitet som følge av deltagelse i internasjonale operasjoner er sikret en forsvarlig oppfølging etter tjenesten, uansett hva slags sykdom eller skade som er årsak til problemene. I selve lovteksten bør det derfor ikke skilles mellom fysiske og psykiske skader eller sykdommer, eller pekes ut spesielle diagnoser som særskilt rettighetsgivende.

3.2. Ny § 1, annet ledd. FNVLFF slutter seg helhjertet til forslaget, men nytter anledningen til å understreke at det er viktig at denne ideelle målsettingen blir omsatt i konkrete, meningsfulle og hensiktsmessige tiltak for personellet og deres pårørende.

3.3. Ny § 12 a.

3.3.1. Paragrafen inneholder tre viktige elementer (lovfestet rett til oppfølging, type oppfølging, lengden på oppfølgingsansvaret), som vil bli kommentert hver for seg.

- FNVLFF slutter seg helhjertet til innføringen av prinsippet om lovfestet rett til oppfølging etter avsluttet tjeneste i Forsvaret for personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner.
- I § 12 a første ledd foreslås det en lovfestet rett til **psykiatrisk og psykologisk oppfølging** (vår utheving). Selv om det i de senere år har vært en spesiell, og helt nødvendig, fokus på psykiske senskader, er det ikke riktig å avgrense oppfølgingsansvaret slik det er foreslått i lovutkastet. Det synes vel dokumentert at det også kan oppstå senskader i form av fysiske sykdomstilstander, som enten er følgeskader av psykiske belastninger, eller en følge av fysiske påvirkninger i operasjonsområdet (gifter, røyk, støv, parasitter osv). Den betingete retten til annen oppfølging (jf. pkt 5.3.3) som fremgår av andre ledd, blir for svak. Etter vår mening bør det skilles mellom retten til **helsemessig** oppfølging, som bør være **ubetinget**, og annen oppfølging, som kan være betinget.
- Både i første og andre ledd foreslås rett til ett års oppfølging etter endt tjeneste. Selv om det er sannsynlig at mange senskader som følge av deltagelse i internasjonale operasjoner vil oppstå i løpet av relativt kort tid etter tjenesten, synes ett års oppfølging å være altfor kort tid. Dels kan det ta lengre tid før skaden utvikler seg, og dels vil det ofte ta tid før den skadede

eller hans/hennes omgivelser innser at en behandlingstrengende skade er under utvikling. Retten til oppfølging bør derfor settes til minimum fem år.

- Mange års erfaringer tyder på at noen veteraner kan være aktive og fungere godt i arbeidslivet i flere år, for først på et mye senere tidspunkt å utvikle symptomer på skader som gjør dem helt eller delvis arbeidsuføre. Selv om disse i de fleste tilfeller vil bli tatt hånd om av det sivile helsevesen, kan de spesielle omstendigheter rundt skadeårsaken være av en slik art at de trenger støtte fra Forsvaret. Vi foreslår derfor at det innføres et nytt tredje ledd i § 12 som utover den retten som fremgår av første av andre ledd, gir rett til helsemessig oppfølging i minst ett år etter at en person søker hjelp i forbindelse med sykdom eller skade som kan henføres direkte eller indirekte til deltagelse i internasjonale operasjoner.

3.3.2. Basert på foranstående foreslår FNVLFF at § 12 a gis følgende ordlyd (endringer er uthevet):

§ 12 a Rett til oppfølging

*Personell som tjenestegjør **eller** har tjenestegjort i internasjonale operasjoner har rett til **helsemessig oppfølging fra Forsvaret i inntil fem år etter endt tjeneste. Forsvaret har plikt til å tilby slik oppfølging og til å sørge for at overgangen til det sivile helsevesen skjer på en for personellet betryggende måte.***

*Forsvaret har plikt til å tilby annen oppfølging i inntil **fem år** etter endt tjeneste i den grad det er rimelig ut fra personellens helsetilstand og økonomiske stilling, tjenesteforholdets varighet og forholdene ellers.*

Forsvaret har plikt til å tilby helsemessig oppfølging i minst ett år til personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner fra den dato de søker hjelp i forbindelse med sykdom eller skade som skyldes tjenesten. Denne plikten kommer i tillegg til plikter etter første og andre ledd.

*Departementet kan gi forskrift om innholdet i og omfanget av oppfølging etter første **til tredje ledd.***

3.4. Ny § 12 b.

3.4.1. Paragrafen inneholder fire viktige elementer (objektivt erstatningsansvar, omfanget av tilbakevirkning, foreldelse, erstatningsutmåling), som vil bli kommentert hver for seg.

- FNVLFF slutter seg helhjertet til forslaget om å innføre lovfestet objektivt erstatningsansvar ved personskade i internasjonale operasjoner, og forutsetter at dette ansvaret også vil gjelde ved fysiske og psykiske belastningsskader som oppstår etter at loven har trådt i kraft, selv om disse i dag er uttrykkelig unntatt fra yrkesskadebegrepet i folketrygdloven (ftrl § 13-3).

- Det er imidlertid uklart om loven skal gis tilbakevirkende kraft for alle typer skader, eller om tilbakevirkningen bare gjelder psykiske belastningsskader. FNVLFF ser ingen grunn til å skille mellom fysiske og psykiske belastningsskader, eller andre skader og sykdommer. Vi er kjent med at det er personer som ikke har fått, eller som har problemer med å få, erstatning for fysiske skader pga arbeidsulykkesforutsetningen i yrkesskadeforsikringsloven, selv om skaden er godkjent som yrkesskade etter ftrl § 13-8, og vil derfor anbefale at § 12 b gis tilbakevirkende kraft for alle typer skader.
- Av § 12 b. andre ledd fremgår det at psykiske belastningsskader påført før 1. juli 2009 (den dato loven forventes å tre i kraft) ikke foreldes før etter 1. juli 2012. Dersom det er meningen at kravene ikke skal foreldes, kan hele leddet fjernes. Dersom det er meningen at bestemmelsen om foreldelse skal fastsettes i forskrift, bør dette fremgå, og bestemmelsen gjøres gjeldende for alle skader og sykdommer som omfattes av erstatningsansvaret.
- FNVLFF er helt enig i at det skal være opp til skadelidte om erstatningen skal utbetales helt eller delvis som en løpende ytelse. I pkt 6.3.3 sjuende avsnitt (s 47) fremgår det at ordlyden i paragrafen også omfatter forsørgertapserstatning ved dødsfall. Det er derfor viktig at forskriftene, som er omtalt i § 12 b. tredje ledd, utformes slik at evt løpende ytelser overføres til de etterlatte, dersom skadelidte dør, uansett årsak (jf. reglene for krigspensjon).

3.4.2. Basert på foranstående foreslår FNVLFF at § 12 b gis følgende ordlyd (endringer er uthevet):

§12 b. Objektivt erstatningsansvar ved personskade i internasjonale operasjoner

*Forsvaret er uansett skyld ansvarlig for enhver skade, **herunder fysiske og psykiske belastningsskader**, og sykdom som oppstår som følge av at sivilt eller militært personell tjenestegjør i en internasjonal operasjon, **herunder skader og sykdom oppstått under eller etter utført tjeneste forut for denne bestemmelses ikrafttredelse.***

*Krav som følge av **skader og sykdommer** som er påført før 1. juli 2009 foreldes tidligst 1. juli 2012.*

*Departementet gir forskrift om utmåling av erstatning etter første ledd, herunder om begrensnng av erstatningsansvaret ved skadelidtes medvirkning. Dersom skadelidte krever det skal Forsvaret legge til rette for at utbetalingen skal skje i form av løpende ytelser. **Departementet kan gi forskrift om foreldelse etter andre ledd.***

3.5. Ny § 12 c: Forslaget er en lovfesting av gjeldende bestemmelser. FNVLFF slutter seg til forslaget.

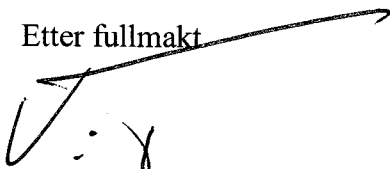
4. Konklusjon

- 4.1. Forslaget om endringer i forsvarspersonelloven innebærer en helt nødvendig presisering av at Forsvaret har et særlig ansvar, ikke bare for sitt eget personell, men også for de pårørende til personell som deltar i internasjonale operasjoner, før under og etter tjenesten. Forslaget, og de forarbeidene som er gjort, representerer et betydelig skritt fremover for Forsvarets personell og veteraner fra internasjonale operasjoner.
- 4.2. For personell som deltar i internasjonale operasjoner er det viktig å vite at de er sikret en forsvarlig **helsemessig** oppfølging dersom de skulle pådra seg en skade eller sykdom som følge av tjenesten. Det er også viktig at de vet at Forsvaret har et særlig ansvar for at de blir fulgt opp på en forsvarlig måte og i tilstrekkelig lang tid.
- 4.3. For personell som deltar i internasjonale operasjoner er det også viktig å vite at de selv og deres pårørende er sikret økonomisk dersom de blir helt eller delvis arbeidsuføre, eller dør som følge av deltagelse i internasjonale operasjoner.
- 4.4. De foreslåtte endringene i forsvarspersonelloven er et stort skritt fremover for å ivareta veteranenes interesser. Forslaget endrer imidlertid ikke på det faktum at endringer i folketrygdloven og innføring av en ny Lov om arbeidsskadeerstatning, i betydelig grad vil påvirke veteranenes rettigheter. I forbindelse med disse endringene er det viktig å påse at de særrettene som militærpersoner har i dagens lovverk, og som er vel begrunnet ut fra tjenestens art og den risiko personellet utsettes for, blir videreført og styrket, blant annet ved å:
  - Sikre at alle skader og sykdommer som personellet påføres som følge av deltagelse i internasjonale operasjoner blir godkjent som yrkesskader
  - Utvide og "åpne" listen over sykdommer som likestilles med yrkesskader
  - Godkjenne fysiske og psykiske belastningsskader som yrkesskader med fulle rettigheter
  - Å innføre økonomiske løsninger som sikrer at personell som blir helt eller delvis arbeidsuføre, eller som dør som følge av tjenesten, er sikret en forsvarlig livsinntekt med pensjonsopptjening

5. Anbefaling

I samsvar med dette slutter FNVLFF seg til forslaget om ny § 1 annet ledd, og ny § 12 c, og anbefaler at § 12 a og b endres slik det er foreslått i pkt 3.3.2 og 3.4.2.

Etter fullmakt

Vidar Falck

Generalsekretær

E-post: e-vfalck@mil.no

Mobil: 913 07 554